

Circular nº 3

Octubre 2002
Amics de Besalú i el seu comtat

Editorial

Els passats dies 21 i 22 de setembre tingué lloc la IX Assemblea d'Estudis. El primer dia els actes es realitzaren a Camprodon i després, la cloenda, tingué lloc a la Sala Gòtica de la Cúria Reial de Besalú.

Malgrat el poc temps que es va tenir per organitzar-la, va ser tot un èxit d'assistència amb un total de trenta-set comunicacions presentades.

Aquesta vegada volem utilitzar aquestes línies per agrair a l'ajuntament de Camprodon les facilitats donades en l'organització i utilització de l'església de Sant Pere per la lectura de les ponències i el posterior concert de música trobadoresca.

Volem també agrair al Sr. Amat, un dels promotors de l'Assemblea, el recital de piano que ens va oferir un jove concertista dins el Museu Albèniz.

Agrair també al professor Anscari M. Mundó que presidís la cloenda, en la qual ens va fer un comentari de cada comunicació presentada a la Assemblea i finalment ens donà una lliçó magistral sobre la importància que tenen les Humanitats en relació a les Ciències.

Una menció i també un agraïment a la Senyora Montserrat del Pozo, presidenta d'honor de l'entitat, que va posar a la nostra disposició la seva casa i allí ens oferir un refrigeri, en el qual hi varen assistir entre altres el Sr. Eduard de Balle, marquès de Vallgornera i president de les Assemblees, el Sr. Carles Llorens, delegat de la Generalitat a Girona, el senador Jordi Xuclà, i l'exsenador Ramon Sala.

Per acabar aquesta editorial recordarem les paraules del president d'Amics de Besalú i el seu Comtat: "Vull donar les gràcies a tots aquells han presentat una ponència i a tots els que han col·laborat a fer d'aquesta Assemblea un èxit. Gràcies".

RESUM D'ACTIVITATS DEL TERCER TRIMESTRE

Els passats dies 5, 6 i 7 de juliol vàrem dur a terme el XI Seminari d'Art Romànic, el qual va ser dedicat a la figura senyera del comte de Besalú, Bernat II anomenat Tallaferro.

El divendres dia 5, després d'unes paraules de benvinguda del nostre president, s'inicià el seminari amb la conferència sobre "L'entorn familiar del comte Bernat Tallaferro i les seves relacions amb el comtat de Cerdanya" a càrrec de l'historiador Joan Blasi i Solsona, autor del llibre "Els ignorats comtes de Cerdanya" de l'Ed. El Farrell.

El dia 6, dissabte, tingué lloc el col·loqui entre el Sr. Jordi Alentorn i el Sr. Joan Gelis, ambdós reconeguts numismàtics, sobre "Tallaferro i les monedes del seu temps", amb l'exposició inèdita d'una moneda de Tallaferro propietat del Sr. Gelis.

El diumenge dia 7, a les 8 del vespre, clausura del Seminari amb la conferència a càrrec del Sr. Lluís To, catedràtic de la Universitat de Girona, amb el tema "Les relacions de Bernat Tallaferro amb Occitània i Roma". (Procurarem en Circulars posteriors fer un resum de cada una de les conferències).

El dia 13 de juliol vàrem fer l'excursió amb autocar al monestir benedictí osonenc de Sant Pere de Casserres, emblemàtic monestir del segle XI, a la riba de l'embassament de Sau. Dinar de Germanor a Folgueroles i a les 5 de la tarda, visita guiada pel nou museu Episcopal de Vic, el segon del món en art romànic.

El dia 31 d'agost vàrem fer la sortida anual amb tot terreny (4x4). Enguany la ruta va ser per l'Alt Ripollès. Si bé vàrem sortir d'Olot, la ruta s'inicià a la Colònia Llaudet, poc abans de Camprodon. Vàrem visitar les esglésies romàniques de Sant Miquel de Cavallera, Sant Martí de Surroca i Sant Martí d'Ogassa. Una parada al coll de Jou, sota el Taga, ens permeté recollir uns quants camasecs. El dinar fou a Ribes de Freser i a la tarda continuarem per pista forestal per sota el pic de Balandrau fins a Tegurà. Parada a Llanars on vàrem visitar l'església.

ACTIVITATS PEL PROPER TRIMESTRE

Tenim projectada una anada al Monestir de Poblet amb autocar. Seria una visita guiada pel monjo Dom Agustí Altisent, el millor coneixedor de Poblet, del qual té editat un voluminós llibre. El dinar tindrà lloc a la vila medieval de Montblanc. S'anunciarà amb temps.

Hi ha projectada una altra sortida amb tot terreny pels pobles de la vall alta de Ribes, visitant cadascuna de llurs esglésies, moltes d'elles amb pintures murals romàniques.

Els dies 15 i 16 de novembre tindrà lloc a la nostra Sala Gòtica, la II Assemblea de Turisme Rural. Per a aquest acte hem cedit encantats el nostre local social.

Hi ha per a més endavant un curset bàsic de romànic, estem negociant amb la Universitat la concessió de crèdits pels estudiants.

LLIBRES

Títol: Els Càtars. La vida i la mort dels Bons Homes.

Autor: Jesús Mestres i Godes.

Fotografies: Joseph Martín.

Editorial: Edicions 62.

Núm. de pàgines, 190.

Preu: 31,25 euros.

El llibre sobre “Els Càtars” d’ Edicions 62 cal considerar-lo com imprescindible per tot aquell que vulgui assabentar-se d'aquella epopeia tristament cèlebre de la Història eclesial.

Hem llegit molts llibres d'editorials franceses (la Privat entre altres) i posseïm els “Cathiers de Pamies” sobre els esdeveniments ocorreguts a la regió d’Albi i tot el Llengadoc. Podem dir amb tota seguretat que aquest llibre de J. Mestre és el més aclaridor i el més imparcial, i que és un deure llegir-lo. Està estructurat en deu capítols: El ceterisme, els senyors del Llengadoc i el catarisme, l'organització de l'església càtar, etc. Caldria remarcar el capítol IX, els càtars i Catalunya, per arribar a comprendre la nostra posició i les repercussions que tingueren tant des del punt de vista artesanal com fabril.

A part d'unes fabuloses fotografies d'en Joseph Martín, s'orna amb set plànols il·lustratius i compendadors de l'abast del fenomen càtar.

Acaba amb una extensa bibliografia i un aclaridor índex de noms.

Cal recomanar-vos aquest magnífic llibre.

ELS AMICS DIUEN

Ens escriu un dels nostres socis per felicitar-nos per l'èxit de l'Assemblea d'Estudis que duguérem a terme els dies 21 i 22 de setembre a Camprodon i Besalú. Ens diu que va participar en tots els actes duts a terme el dissabte a Camprodon: lectura de les comunicacions, dinar, entrega de diplomes i medalles i al concert que ens va oferir l'ajuntament. Es disculpa per no poder venir el diumenge a la visita turística per les ermites que hi ha al voltant de Camprodon, ni al dinar. Sí que va venir a Besalú, a la clausura de l'Assemblea. En un apart dóna les gràcies a la Sra del Pozo pel refrigeri que ens va oferir a casa seva.

Nosaltres li volem donar les gràcies per seguir-nos durant aquests dos dies.

COL·LABORACIONS

Tallaferro , el seu entorn familiar i les relacions amb Occitània i Roma

Resum de la conferència sobre “Tallaferro, el seu entorn familiar i les relacions amb Occitània i Roma”, donada el 5 de juliol d'enguany, per Joan Blasi i Solsona, historiador.

La conferència es basà en l'arbre genealògic de Bernat II, Tallaferro de Besalú. La nissaga dels primers comtes de Cerdanya i d'Urgell és originària de la casa de Carcassona en la persona del comte Borrell, que inicià la defensa d'aquelles terres l'any 798. Res més en saben d'ell. No obstant el seu fill Sunifred I, anomenat pels reis carolingis “Fidel” que vol dir comte, es casà amb Ermessenda, filla del comte Bel·la de Carcassona. Va ser el vencedor de l'última batalla contra els sarraïns que venien d'Osona, batalla localitzada entre Cerdanya i Narbona, que el conferenciant localitzà en el “Coll de la Batalla” a prop de Millàs de Conflent.

Fill de Sunifred I fou Guifré el Pilós, casat amb Guinedilda, que si bé políticament va tenir gran rellevància, les seves escomeses amb els àrabs foren un fracàs. Morí en la darrera batalla. Possiblement no tingué l'ajut carolingi com el seu pare.

D'aquest matrimoni tingueren Sunifred comte de Cerdanya, mort prematurament (+965), Oliba Cabreta, que succeí el seu germà mort, comte de Cerdanya; Miró Bonfill, bisbe de Girona i comte de Besalú; Rodulf, bisbe de la Seu, i Emma, primera abadessa de Sant Joan de les Abadesses.

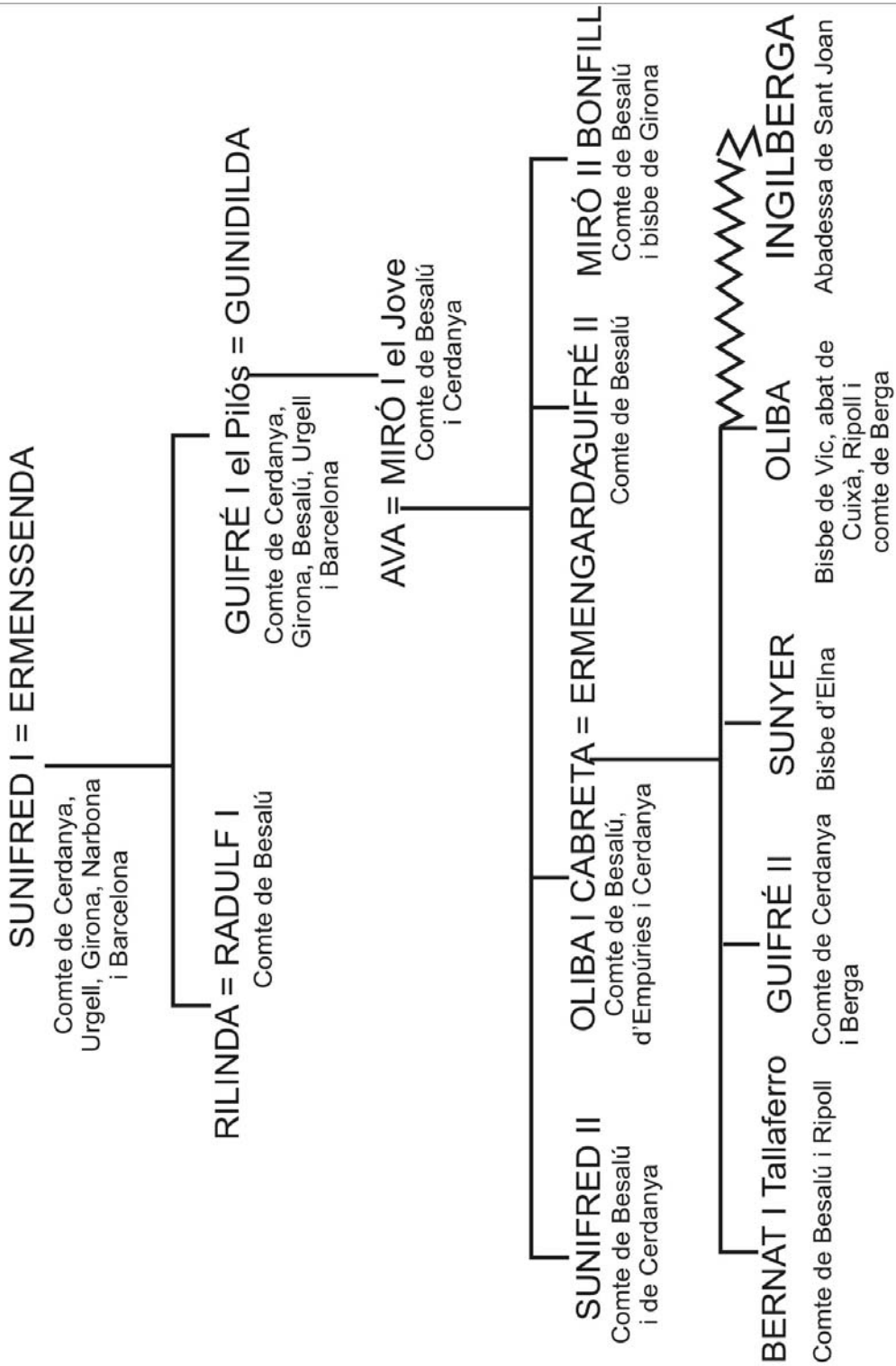
Oliba Cabreta es maridà amb Ermengarda d'Empúries i tingueren els fills següents: Bernat II, Tallaferro comte de Besalú i Ripoll; Berenguer bisbe d'Elna; Guifré II de Cerdanya; Oliba, bisbe de Vic, abat de Ripoll i de Cuixà, i la germanastra Ingilberga, l'abadessa conflictiva de Sant Joan.

Bernat II i Guifré, que sembla que eren bessons, s'entengueren molt amb la seva mare Ermengarda, vidua d'Oliba Cabreta, mort al monestir de Montecasino on s'havia retirat. Ambdós germans degueren néixer a Ix on els comtes Cerdans tenien la residència d'estiu o bé a Cornellà del Conflent on residien a l'hivern. Eren poc il·lustrats ja que sols aprenien el maneig de les armes. La mort de Tallaferro es produí en creuar el riu Roina, camí de la Provença (+1020) i la de Guifré II a Sant Martí del Canigó on s'havia retirat (+1049) i on ell mateix s'excavà una tomba antropomorfa.

El contacte més directe amb Roma va ser la creació de l'effímer bisbat de Besalú, aconseguit per Bernat II, Tallaferro l'any 1017, regnant el Papa Benet VIII, el qual fou dotat amb els bens de l'espoliació de Sant Joan de les Abadesses.

A. N. M.

COMTES DE CERDANYA I BESALÚ

* En aquest arbre genealògic hi son consignats solament els familiars implicats directament amb Tallaferró

FITXA ROMÀNICA

LA MAJESTAT DE SANT ESTEVE D'EN BAS

A les golfes del temple parroquial de Sant Esteve d'En Bas, l'any 1967, vàrem fer la troballa d'un grup escultòric en baix relleu, que corresponia a una petita "majestat". Composava el conjunt: el Crist viu i triomfant, les figures de Maria i de Joan situades cadascuna la seu lloc, tal com consta a l'Evangelí. El conjunt forma doncs un "calvari" d'un arcaisme i d'una rusticitat que es palesen en el poc relleu de les figures i en el hieratisme i la perplexitat del rostre de Maria, que, junt amb els plecs del ropatge a penes iniciats i convencionals, l'emparenten amb l'art preromànic.

La creu és grega i molt ampla; el Crist és representat vestit amb túnica manicada, desproporcionat, els braços extremadament llargs, els quals no expressen la feixuguesa del cos i les convulsions del dolor; a l'extremitud dels braços hi ha unes mans grosses amb els dits junts o acostats. Curiosament la túnica s'obre damunt del pit amb un escot en V.

Un gras cinyell que rodeja la cintura, després de nuar-se, penja fins més avall dels genolls. Ni les mans ni els peus, que apareixen sota la túnica, es mostren clavats. La figura de Maria és gravada a la pedra vestint túnica i mantell: presenta el braç dret horitzontal i la mà esquerra sobre el pit en senyal de dolor. La seva cara, l'única ben conservada del grup, és esculpida a la pedra segons el mètode seguit en l'època preromànica: el relleu de les galtes, igual que el del nas, s'aconsegueix mitjançant el buidat de la part interior de les galtes. Aquesta tècnica és emprada en el pre-romànic asturià. La figura de Sant Joan, molt malmesa, mostra les mans sobre el pit.

Per la forma i les mides del grup hem de prendre en consideració l'estudi de les successives esglésies que s'aixecaren en el monticle de Sant Esteve d'En Bas. Durant el període visigòtic el culte a Sant Esteve es tenia en un "oratorium" construït en el recinte d'una necròpolis d'aquesta època trobada en el cementiri medieval. Transcorreguda l'allau sarraïna i després de l'alliberament pels francs, el culte prosseguí adés en la mateixa església adés en la reconstruïda. A partir de mitjans del segle X, concretament entre 970 i 1000, hi ha a la Catalunya Vella una febre constructora apareguda per l'allunyament de la frontera amb els sarraïns i la pau que aquest fet comportava i també pel gran augment demogràfic no superat ni en el segle XVIII. Posseïm la major part de les actes de consagració de les esglésies de les valls olotines, totes elles datades a l'últim quart del segle X.

Malauradament no tenim la de Sant Esteve d'En Bas; tanmateix se'ns fa difícil de creure que un poble que era el cap i casal de la Vall no edificués també la seva pròpia església; el culte no podia mantenir-se massa temps (fins el segle XII) en la primitiva església visigòtica ni en la successiva romànica.

Doncs bé. El timpà amb el grup en relleu que ens ocupa ha d'atribuir-se a aquesta església romànica de finals del segle X, d'una sola nau, d'un sol absis que, seguint el costum, s'esculpia a l'exterior de les portalades i s'acolorien els interiors amb pintures murals.

En començar el segle XII es soterrà l'església romànica per construir-ne una altra més ampla, d'una sola nau amb transepte i tres absis, ben visible avui dia. Va ser consagrada pel bisbe de Girona Berenguer l'any 1119. Aquesta església s'aixeca com a resultat de la segona febre constructora sorgida arrel de l'antagonisme entre les parròquies adscrites a Roma i la prepotència monacal.

La datació d'aquest relleu és important perquè constitueix una fita cabdal en la iconografia medieval. En datar-la a finals del segle X esdevé la precursora de les grans Majestats posteriors. El fet de trobar-se a les golfes de l'església és degut a que en ser considerada una pedra sagrada no era destruïda sinó aparedada en les successives construccions.

És una obra cabdal en l'arqueologia sagrada, perquè és la primera representació de la Majestat dintre del món romànic català cristià fet d'una sola peça.

Antoni Noguera-Massa

Presentem tres fotografies:

La primera, el Dr. Junyent i el P. Nolasc del Molar observant el relleu. Any 1969.

La segona, timpà de Bas, el relleu de la Majestat.

La tercera, timpà de Bas, figura de Maria.

L'ORIGEN DELS AMICS DE BESALÚ I EL SEU COMTAT (III)

La junta de “Amics de Besalú i el seu Comtat” es va reunir periòdicament durant els primers setze anys d'existència, a l'antiga capella de Santa Fe de la plaça del monestir de Sant Pere de Besalú. Havia sigut la primera capella medieval del cementiri monacal, anomenada aleshores de Sant Jaume, en plena eufòria peregrinal. Fou cedida amablement pel seu propietari Sr. Josep Mª Solà-Morales, president de l'Entitat. Aleshores la capella era ocupada com a magatzem de la “col·lecció arqueològica municipal”. A l'any 1973 les religioses del Cor de Maria posaren en venda el seu convent. “Amics de Besalú es mobilitzaren tot seguit a fi de que tan valuós conjunt històric no passés a mans foranes. Es tractava de l'Antiga Cúria Reial o Palau de Justícia de l'antiga Vegueria.

Es tractava d'un monument gòtic del segle XIV molt malmès tot i que de possible recuperació. Les gestions foren moltes i s'aconseguí de desglossar els tres edificis, valorar-los i trobar-los comprador. Amics de Besalú adquirí el que pròpiament era l'antic Palau, mitjançant un crèdit de la Caixa d'Estalvis Provincial i una quantitat anual de la Diputació pel seu manteniment.

Gràcies a aquesta operació de rescat es va poder retornar l'edifici a la seva estructura primigènia, amb la gran sala gòtica, baixos i pati. Els arquitectes de la restauració foren el Sr. Manel Solà-Morales, com a membre d' Amics de Besalú i el Sr. Joan Mª de Ribot, arquitecte de la Diputació.

La primera subvenció (300.000 pts) es rebé l'any 1973 permeten encetar les obres. La Confraria dels Dolors demanà i va obtenir l'ocupació provisional d'una dependència dels baixos per endagar les seves dependències...

L'altre sala l'han ocupat successivament l'Associació de Pesca, les colònies d'estiu, l'Agrupació de “Veus de Besalú”, etc., Han servit per a tota mena de recepcions, reunions, exposicions, etc.

La primera reunió de la Junta Directiva d' Amics de Besalú i el seu Comtat que s'hi celebrà va tenir lloc el gener de 1975.

(continuarà)